

förmodligen skulle ha varit fallet om Högdahl enbart skildrat Möllevången och Malmö eller nedre Woodstock och Central Business District i Kapstaden. Avhandling- en visar också på ett mycket förtjänstfullt sätt hur svaga grupper skapar sig handlingsutrymme genom taktik och hur de tillfälligtvis kan utnyttja stadens och gatans ”kryphål”. Trots skilda världar och ett ofantligt gap när det gäller olika vardag och villkor är kampen mellan det taktiska och det strategiska något som förenar Rami och hans vänner på Möllevången med Khalid och Katja Mitchel i Kapstaden. Elisabeth Högdahl gör dock inga anspråk på att dra några växlar eller ens påpeka sådana samband, vilket man upplever som befriande i en bok som kännetecknas av en avsaknad av pekpinna och som lämnar stort utrymme åt läsaren att tänka själv.

Oscar Pripp, *Huddinge*

Jan Fredriksson: *Politisk kultur och samhällsengagemang. En etnologisk studie av den parlamentariska vardagen*. Carlssons förlag, Stockholm 2003. 223 s., ill. English summary. ISBN 91-7203-574-9.

IBland hör man att människor talar om politik som om det vore något som skilde denna företeelse från allting annat i livet, och uttalandena sker med ett negativt språkbruk. Inte sällan är det journalistiken, den akademiska eller den konstnärliga världen som gör politiken till det annorlunda – ja, faktiskt till något fult. Därför blev jag rent av lycklig när inledningen till Jan Fredrikssons doktorsavhandling från 2003 om *Politisk kultur och samhällsengagemang* beskrev i positiva ordalag det meningsfulla i att engagera sig politiskt och att politiken har sitt ursprung i ett medborgarideal, dvs. i ”... individens rätt och skyldighet att ta del av det politiska livet” (s. 9).

Min lycka blev kortvarig. För sedan kom talet om politikerförakt, skandaler, nonchalans och slutligen den implicita frågan: behövs politiken? Jag förstår att tanke och text är hämtad från refererad forskning, massmedia, och plockad ur informantmaterialet. Garderingarna/de olika diskurserna är som jag förstår dem en slags nödvändighet. De ”tvingar sig på” forskaren just genom sin karaktär av sociala fakta. Och visst kan sådana prövande eller utropande bilder hjälpa till att öka förståelsen för senare parallella förståelseresonemang. Alltså, Fredriksson vet vad han gör. För han har varit där – mitt i politikens / händelsernas centrum, sagt med hänvisning till Clifford Geertz.

Fredrikssons erfarenheter – och mina

Läsaren får på ett klart och tydligt sätt reda på vad ”politisk kultur” handlar om. Författaren kopplar också undersökningens syfte, dess upplägg och genomförande till frågorna: vad, vem och hur. VAD frågar om det gemensamma angelägna. Barns fostran och utbildning, omsorg om de äldre anses som viktiga. VEM frågar om definitionsrätten. Ska en utvald politikerkåra med absolut auktoritet eller en grupp förtroendevalda besluta om vad som är angeläget. HUR frågar om makt och handlar om politiskt ledarskap. Denna fråga är också författarens huvudfråga. Hela detta klassiska frågebatteri leder emellertid vilse. Eller rättare sagt, först i sista kapitlet framgår vad Fredriksson tänker och tycker. Jag är positiv till avhandlingen, men läsningen igenom fortsätter mina funderingar: vart vill han komma?

Det faktum att forskningsarbetet är baserat på eget mångårigt fältarbete och ett större kunskapande kollektiv (det etnologiska vetenskapssamhället) visar att författaren är väl förtrogen med den värld han undersöker – i dubbel bemärkelse. Han har arbetat både som aktiv föreningsmedlem och med politiskt arbete, samt bedrivit forskning, därav de minutiösa kunskaperna om politikernas vardagsverklighet. Forskningsarbetet har genomförts utifrån en serie delstudier, var och en fungerande som en pusselbit. Flera studier handlar om politik och politiker och utifrån dessa konstateras att det finns intresserade medborgare som kan tänka sig att arbeta med politik. Undersökningen bygger på 60 informanter (30 av dem är socialdemokrater – men två ordförande är huvudinformanter). Dessutom har han samlat mängder av nyhetsartiklar.

Vad bottnar då min tveksamhet i? Möjligen i att författaren inte på ett tidigare stadium i undersökningen redovisar var han står, dvs. att han ifrågasätter den ”... antipolitiska ståndpunkten”. Den bekännelsen skulle han ha vågat sig på i inledningen, men där framkom bara att han kände sympati för politikerna. Min tveksamhet kan också bottna i det försiktiga (i texten finns alltför många reservationsord: kanske, möjligen, väl) och långsamma skrivsättet (vilket jag finner tilltalande). Och jag konstaterar: detta är ingen ”bokslukaravhandling” – jag mäktar endast med 50 sidor åt gången. Ändå är avhandlingen lättläst. Att ”läsa långsamt”, säger Arne Melberg (1999) i boken med samma namn, är liktydigt med att komma underfund med orden och meningsskiftningarna: de bär ofta på en hel filosofi. Det skulle kunna betyda att Fredrikssons fråga: vad gör politiken med politikerna? egentligen avser att belysa något helt annat än demokra-

tifrågan (i betydelsen jämlikhet, solidaritet).

Avhandlingens understatement är, att politik är viktigt och det stärker min egen uppfattning att det s.k. ”politikerföraktet” är överdrivet. Som verksam forskare inom politiker- och myndighetsvärlden upplever jag inte att politiken spelat ut sin roll. I alla högsta grad betraktas den som meningsfull. Inte heller sociologen Adrienne Sörbom, som Fredriksson refererar till, ser politiken som utrangerad. Men gapet mellan medborgare och politik skulle må bra av att minskas, säger hon. Ett recept blir att mönstret för politiken ”kanske” måste ändras och en ny mötesplats kan vara torget/”agora”. På det grekiska torget under antiken försiggick den politiska verksamheten i ett centralt beläget tempel. Utanför detta offentliga rum kunde folk stå och lyssna till talretoriken. Och en bit bort men på samma plats förekom handel och ett rikt folkliv. Det finns forskare som menar att därigenom var alla deltagande och begick en kollektiv handling.

Kunskapande metoder

Fredrikssons avhandling har flera spännande infallsvinklar. Intressanta stickord är pragmatism, modernitet, antipolitik (31ff, 79f, 116ff, 121ff). Det är omöjligt att lyfta fram dessa tankesår, därför tittar jag enbart på begreppet ”politisk kultur” och de ansatser och perspektiv detta relaterar till.

Den metodbas – en uppsättning tekniker – och teoretiska perspektiv som används är inte traditionell etnologi, understryker författaren. Det beror på att han vill samla på sig mer kunskap, genom att t.ex. bryta deltagande observation (DO) och etnografi (E) mot intervjuer (tala utifrån sig själv) och arkivmaterial (politisk dokumentation). Därmed kan han rikta in sig på två ideal: politikernas berättelser och diskursen. Om man skiljer DO och E åt, och ser den förstnämnda tekniken som en observatörsroll och den sistnämnda tekniken som en beskrivning efter ett kortare besök hos en undersökt grupp, blir detta tillsammans något mer än traditionell deltagarobservation. Också intervjuerna visar detta. De fungerar inte bara som bevis på forskarens närvaro, utan citaten, enstaka fraser och meningar, signalerar att denne reflekterat över informantsvaren. Ett aber med huvudinformaterna är deras position/maktställning: båda är ordförande, men i två olika nämnder (en hård, en mjuk). Är de representativa för nämndledamöterna, totalt sett? Nog borde de övriga ledamöterna, alternativt ersättarna, ha intervjuats.

Ett lyckat drag är annars den kulturanalytiska ansatsen, sammanfogad med Pierre Bourdieus fältbegrepp.

Genom denna försöker Fredriksson skriva från en annan plattform, faktiskt två stycken, både från aktörs- och strukturnivån, i syfte att fördjupa undersökningen och ge både ett förklarings- och förståelseperspektiv.

Berättelser, istället för diskurs

Båda teoriperspektiven är öppna och kan utan motsägelse infogas i varandra. Oavsett hur en författare disponerar sin text blir förhållandet mellan teori (idéburen politik) och empiri (praktik) alltid problematisk. Därför är etnologens individ- eller politikerperspektiv (subjektiv berättelse) välgörande, särskilt då det bredas med fältanalysen (objektivt delad förståelse). Inte helt oväntat ser jag nu mycket mera med Bourdieus ögon, än med mina egna. Hur strukturen, liksom den politiska ideologin, styr lekmannens livsvärld och blir till ”institutionaliserat maktspel”.

Politiken presenteras som ett ”socialt fält”, ett verksamhetsområde, bestående av politiker: fritids- eller deltidspolitiker. (Vid något tillfälle nämns ordet ”amatörpolitiker”. Den användningen finner jag mindre bra; ordet associerar till ”dilettant, vän eller vurmare” och inte till det uppdrag de är satta att driva.) Karaktäristiskt för dessa är att de på fältet förkroppsligar ett och samma norm- och värdesystem. Det är bokstavligt talat en förutsättning för deltagandet: alla måste erkänna vissa värden. Därför är det av vikt att de förtroendevalda skaffar sig de rätta kapitalbildningarna: det sociala kapitalet (via den egna rörelsens organisationer), det organisatoriska (kunskap om administration och regelbruk). En trovärdig politiker är den som betraktas som innehavare av ”ett politiskt kapital”. Först då är man fullärd och behärskar proceduren, talet samt kan utföra de rätta handlingarna och ha föreskrifterna i huvudet.

Kort sagt: på detta ”politikens fält” produceras och praktiseras politik – man strider om det gemensamt angelägna. Ur detta perspektiv är verksamhetsområdet ett kamp- eller konkurrensfält. Som aktör (ordförande) leder denne en nämnd, har rätt att fatta beslut i brådskande ärenden, skriva på avtal, bevilja arvoden och representera. Helt enkelt låsa en hel förvaltning om ett beslut är överilut. Mot den bakgrunden förstår man varför medborgaren/folket blir vredgat av att orätt görs till rätt, svart till vitt och att olika grupper kan hetsas mot varandra. Den röst som säger: ”ge dom jävlarna”, känner naturligtvis vanmakt och vill protestera.

Å andra sidan, framhåller Fredriksson, måste medias representanter förstå att politik är ”vanmaktens konst”.

Morgondagen: demokrati utan politik?

I det avslutande kapitlet diskuteras "vilket utrymme det finns för förnyelse eller nyskapande inom politiken". Det görs i anslutningen till försöket att läsa av de konsekvenser val och förhållningssätt till det civila samhället medför. Rädslan för marknaden är stor, vilket gör att forskare söker efter nya mönster. Fredriksson frågar också om synen på individen som konsumerande varelse har lett till föreställningen att marknaden kan ersätta politiken i parlamentet. Politiken behövs kanske inte längre, lösningar på problem förefaller nu lösas individuellt. Var och en kan köpa sin sjukvård, skola, socialförsäkringar. Fredrikssons tankar går till statsvetaren Stig Montin som tolkar medborgarbegreppet i ny belysning och han uttrycker detta i två ytterligheter: "politiskt och privat medborgarskap". Den förstnämnda (den politiska) är intresserad av det gemensamt angelägna, medan den andra (den privata) överlåter beslut till professionella producenter och intresserar sig mest för egna problem.

I sammanhanget kopplar jag Sörboms tankar om de nya subpolitiska grupperna (å la 1800-talets rörelser: frikyrkor, nykterhetsloger, fackföreningar m.fl.), de utgår från den privata medborgaren, vilka hon menar kan tillföra politiken nytt blod. Det är här agora-tanken kommer in i bilden. Människor skulle där kunna träda fram och försöka etablera sina privata frågor. Men, blir min sista undring, handlar detta inte om en kulturalisering av politiken. Enligt livsstilsmönstret delar ju människor åsikter och drömmar om ett bättre liv efter materiella intressen och därmed en längtan efter identitet. Medan den politiska medborgaren vill handla efter det gemensamt angelägna.

Avhandlingen är märkvärdigt aktuell och angelägen. Praktiskt taget alla politiker, på alla nivåer, diskuterar just nu demokratifrågorna. Demokratin liksom allting annat i samhället luckras upp, gamla frågor bleknar bort och hjulet måste tydligen uppfinnas på nytt.

Efterhand som läsningen skridit framåt har jag kommit tillrätta med Fredriksson "långsamhet". Han har valt att inta en saklig hållning och ansträngt sig för att vara opartisk. Hela läsningen igenom har jag dock funderat över vilken tes han driver och vad han vill uppnå för resultat. "Kanske" vill Fredriksson redovisa den stämning som råder i vissa kretsar och driva tesen att utopi – i form av politikernas visioner – representerar, liksom det gjorde på antikens tid, det allmänna välbefinnandet och bör ges ett högsta värde.

Jill Onsér-Franzén, Mölndal

Göran Ulväng: *Hus och gård i förändring. Uppländska herrgårdar, boställen och bondgårdar under 1700- och 1800-talens agrara revolution*. Gidlunds förlag, Hedemora 2004. 265 s., ill. English summary. ISBN 91-7844-665-1.

Bebyggelsen på landsbygden, dess hus och gårdar är ett angeläget mångvetenskapligt forskningsområde som attraherat såväl konstvetare och etnologer som historiker och kulturgeografer. Byggnadskulturen avspeglar grundläggande geografiska, ekonomiska och sociala förhållanden, men också hur kulturella och estetiska ideal har påverkat byggnationen på landsbygden.

Huvudsyftet med Göran Ulvängs avhandling är att beskriva och analysera landsbygdens byggnadskultur så som den utformats av högreståndspersoner och bönder. Det handlar både om bebyggelsens utformning och dess förändring i samband med den ekonomiska och sociala utvecklingen under en epok som numera allsomoftast benämns "den agrara revolutionen". Landsbygdens bebyggelse har ofta varit föremål för ingående beskrivningar av framförallt konstvetare och etnologer. De har mestadels fokuserat på huvud- och mangårdsbyggnadernas utformning, dess exteriör och interiör. För att vidareutveckla forskningen om bebyggelsens förändring krävs det emellertid att frågor ställs om *varför* så skett och *hur* dessa förändringar kan kopplas till de *sociala* och *ekonomiska omvandlingarna*, vilket hittills inte är undersökt i lika hög grad. Ulvängs avhandling fyller alltså här en lucka i den samlade kunskapen om landsbygdens bebyggelse och dess förändring.

Som en utgångspunkt för den kommande analysen tecknas "den agrara revolutionen" och det bebyggelsehistoriska forskningsläget i två inledande kapitel. Det forskningsläge som Ulväng främst refererar till är det som utvecklats av konstvetare och etnologer. När de sökt förklaringar till förändringarna har det framförallt handlat om tre faktorer: de idéhistoriska sambanden, överhetens påverkan och den ekonomiska utvecklingen. *Den idéhistoriska förklaringen* har ofta tagit sin utgångspunkt i hur arkitekters och byggherrars idéer och reception av stilar och trender i Europa materialiserats i konkret byggnation. Det var framförallt herrgårdsbebyggelsen som influerades av trenderna, varför konstvetare ofta företrädesvis utforskat dessa miljöer. Bondebebyggelsen anses inte ha influerats i nämnvärd grad av olika trender i stilideal. Den andra faktorn, *överhetens påverkan*, har däremot i mycket